

Burgerschaftsplan 2025 - 2029

Juni 2026

Inhoud

Voorwoord	3
Inleiding.....	4
Hoofdstuk 1: Visie op burgerschap	5
Schooleigen visie op burgerschap	5
Kritisch-democratische houding	5
Sociaal bewustzijn	6
Open dialoog	6
Hoofdstuk 2: burgerschap in het curriculum	7
2.1 Burgerschap binnen het curriculum.....	7
Leerlijn 1: Democratisch handelen	7
Leerlijn 2: Maatschappelijk verantwoord handelen	7
Leerlijn 3: Omgaan met verschillen.....	8
Leerlijn 4: Omgaan met conflicten	8
2.2 Burgerschap buiten het curriculum	8
Themadagen	8
GSA en Paarse Vrijdag	9
Leerlingenraad en klankbordgroep	9
Scholierenverkiezingen	9
Burgerschapsdagen	9
Hoofdstuk 3: kwaliteitszorg rondom burgerschap	11
Hoofdstuk 4: professionalisering op het gebied burgerschap	13
4.1 Werkgroep burgerschap.....	13
4.2 Contact met externen	13
Hoofdstuk 5: doelen 2026-2027	14
Bijlage I Uitwerking kerndoelen onderbouw	15
Bijlage 2 Vergelijkingsschema: Conceptkerndoelen Burgerschap VO — 2024 vs. dec. 2025	23

Voorwoord

Vanuit de overheid wordt geadviseerd om meer aandacht te besteden aan de basisvaardigheden op gebied van taal, rekenen-wiskunde en burgerschap. Op het Ichthus Lyceum is dit opgedeeld in drie losse beleidsstukken. Voor u ligt het burgerschapsbeleid, welke door de burgerschapscoördinatoren in samenspraak met de schoolleiding van het Ichthus Lyceum is vastgesteld, met instemming van de MR. Het beleidsplan treedt in werking op 1 augustus 2026.

Het burgerschapsbeleid sluit aan bij het schoolplan 2024-2028. Het doel van dit beleidsplan is om meer richting te geven aan burgerschap op onze school. Dit burgerschapsbeleid is een dynamisch werkplan en zal geëvalueerd, aangepast en bijgesteld worden, ook op basis van voortschrijdend inzicht en politieke beslissingen.

Driehuis, 8 juni 2026

T. van Bakel en E. Poeze

Burgerschapscoördinatoren Ichthus Lyceum

Inleiding

Het doel van dit burgerschapsplan is om te verduidelijken wat het Ichthus Lyceum verstaat onder goed burgerschap en hoe wij dit in ons onderwijs vormgeven. Zoals alle scholen in Nederland, zijn wij wettelijk verplicht om actief burgerschap en sociale cohesie te bevorderen. Wat er precies wordt verstaan onder burgerschap, is echter vaak nog onduidelijk. De definitie die wij aanhouden, stelt dat burgerschap betrekking heeft op de vraag hoe je je als burger manifesteert in sociale, maatschappelijke en politieke contexten¹. Met andere woorden: leerlingen moeten competenties ontwikkelen die hen in staat stellen deel uit te maken van en een bijdrage te leveren aan de Nederlandse democratische rechtsstaat. Dit is een schoolbrede opdracht vanuit de overheid en docenten van alle schoolvakken worden geacht hierin een rol te nemen.

Het is onze doelstelling om burgerschap steviger te verankeren in de school. Uit eerdere inventarisaties blijkt dat veel vakken bezig zijn met burgerschap, maar dat een doorlopende lijn tussen de vakken en door de jaren heen ontbreekt. In dit beleidsplan wordt de nadruk gelegd op de aanwezigheid van burgerschap op verschillende niveaus, verschillende jaarlagen en bij verschillende vakken, zodat burgerschap als doorlopende leerlijn een structurele plaats in het curriculum van de leerling krijgt.

In dit plan wordt beschreven hoe wij op het Ichthus Lyceum leerlingen kennis, vaardigheden en handelingsmogelijkheden bieden waarmee ze als actieve en betrokken burgers kunnen deelnemen aan de samenleving.

¹ Eidhof, B. (2019). *Handboek burgerschapsonderwijs* (1ste editie). Prodemos.

Hoofdstuk 1: Visie op burgerschap

Vanuit het bestuur van Dunamare Onderwijs is in het najaar van 2022 een bestuursvisie op burgerschap geformuleerd. Deze visie vormt het uitgangspunt voor de visie op burgerschap op de Dunamare scholen.

Bij Dunamare Onderwijs streven we ernaar dat iedere leerling een kwalitatief goed diploma haalt. Echter, Dunamare doet meer: onze scholen zijn een oefenplaats waar je onderwijs samen maakt. En niet alleen onderwijs waarbij het erom gaat wat je moet kunnen en kennen, maar ook dat je leert wie je bent en waar je voor staat. We dagen leerlingen uit om na te denken hoe zij hun steentje bij kunnen dragen aan de samenleving en we helpen de leerlingen met het ontwikkelen van hun moreel kompas. Dit zien wij als een onderdeel van ons burgerschapsonderwijs. Burgerschapsonderwijs gaat volgens ons over hoe we omgaan met verschillende vrijheden en rechten voor de leerling zelf, een ander en de samenleving. Daarnaast oefenen we met de leerlingen hoe ze zich als zelfstandig burger kunnen manifesteren in sociale, maatschappelijke en politieke contexten. Om dit te kunnen, is het van belang dat de leerling kennis opdoet van de democratische rechtstaat en de bijbehorende vaardigheden en houdingen².

Schooleigen visie op burgerschap

Er zijn veel manieren waarop scholen hun burgerschapsopdracht kunnen invullen. In het schoolplan (2024-2028) staat dat we als school leerlingen willen opleiden tot actieve en betrokken wereldburgers. We dagen onze leerlingen uit om na te denken over hoe zij hun steentje kunnen bijdragen aan de samenleving. Ook helpen we de leerlingen met het ontwikkelen van hun moreel kompas. Daarnaast zorgen we ervoor dat leerlingen de vaardigheden verwerven waarmee ze zich in een internationale context kunnen handhaven. Op het Ichthus Lyceum krijgt iedere leerling de mogelijkheid om buitenlandervaring op te doen, zo leren leerlingen zich verplaatsen in andere culturen. Dit zien wij als een onderdeel van ons burgerschapsonderwijs.

Het burgerschapsonderwijs op het Ichthus Lyceum is gebaseerd op drie pijlers: a) het wetsvoorstel 'Verduidelijking burgerschapsopdracht'³, b) de onderwijsvisie van het Ichthus Lyceum en c) schoolspecifieke kansen en uitdagingen. Op basis hiervan zijn de volgende uitgangspunten geformuleerd die de basis vormen voor het burgerschapsonderwijs op het Ichthus Lyceum:

1. Kritisch-democratische houding
2. Sociaal bewustzijn
3. Open dialoog

Kritisch-democratische houding

De gemeenschappelijke kern van het burgerschapsonderwijs in Nederland is bij wet vastgelegd en heeft als uitgangspunt kennis over en respect voor de democratische rechtsstaat. Burgerschapsonderwijs op het Ichthus Lyceum stimuleert leerlingen om een kritische houding aan te nemen: niet alleen op hun omgeving, maar ook op hun eigen denkbeelden en gedrag. In het kader hiervan besteedt het Ichthus Lyceum ook blijvende aandacht aan digitale vaardigheden. Daarnaast begeleiden wij leerlingen in het ontwikkelen van een democratische houding. Hieraan ligt kennis over de democratische rechtsstaat ten grondslag, passend bij de leeftijdsfase van de leerling. Het is dan ook van belang om leerlingen vanaf de brugklas te laten kennismaken met de democratische uitgangspunten. Naast deze benodigde kennisbasis veronderstelt een kritisch-democratische houding dat leerlingen conform de democratische waarden leren handelen. De school moet hierbij worden gezien als oefenplaats waar leerlingen in een veilige omgeving leren participeren in de maatschappij. Onmisbaar hiervoor is een schoolcultuur waarin alle docenten de democratische waarden ondersteunen en uitdragen in hun onderwijs.

² Bron: B. Eidhof, 2020, Handboek burgerschapsonderwijs. VO-raad en Bureau Common Ground.

³ Slob, A. (2019). *Nader rapport inzake het voorstel van wet tot wijziging van een aantal onderwijswetten in verband met verduidelijking van de burgerschapsopdracht aan scholen in het funderend onderwijs* (WJZ/8971627(8437)). Geraadpleegd van <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2019/11/29/nader-rapport-wetsvoorstel-burgerschap>

Sociaal bewustzijn

Wij zien het als onze opdracht om leerlingen voor te bereiden op deelname aan de pluriforme samenleving. Op dit vlak heeft het Ichthus Lyceum te maken met een aantal schoolspecifieke kansen en uitdagingen. Zo is de etnische en culturele achtergrond van de leerlingpopulatie op dit moment weinig divers. Diversiteit vinden wij een belangrijk onderdeel van burgerschap. Om leerlingen kennis te laten maken met een breed scala aan etniciteiten en culturen, is het noodzakelijk om buiten de muren van de school te kijken of om de pluriforme samenleving in de school te halen.

Diversiteit is natuurlijk breder dan etniciteit of cultuur. Vanwege het regionale karakter van de school, kunnen de sociaal-economische verschillen tussen leerlingen groot zijn. Hieruit volgt dat het burgerschapsonderwijs op het Ichthus Lyceum nadruk legt op het versterken van het sociale bewustzijn van de leerlingen en het leren rekening houden met de perspectieven van anderen. Belangrijk daarbij is dat we op het Ichthus Lyceum alle leerlingen accepteren, ongeacht culturele of etnische achtergrond, geslacht of seksuele geaardheid.

Open dialoog

Als school hebben we de taak om leerlingen handvatten te geven om om te leren gaan met afwijkende meningen. Onmisbaar hiervoor is het kunnen voeren van een open dialoog, waarbij leerlingen naar elkaar leren luisteren en kritisch kunnen reflecteren op hun eigen denkbeelden en die van de ander. We willen leerlingen stimuleren om een gesprek te beginnen op basis van wederzijds respect. De open dialoog vormt immers de basis van een sterke democratie en oefening nu biedt kansen voor later. Het bespreekbaar maken van kwesties als diversiteit, vrijheid van meningsuiting en de invloed van sociale media hangt direct samen met burgerschapsvorming en met de kernwaarden van de school. Maatschappelijk gevoelige onderwerpen worden dan ook niet geschuwd, maar juist binnen de veilige omgeving van school op een open manier met elkaar besproken. Voor de open dialoog wordt het socratisch gesprek inzetten als middel.

Hoofdstuk 2: burgerschap in het curriculum

2.1 Burgerschap binnen het curriculum

In schooljaar 2020-2021 is bij alle vakgroepen geïnventariseerd welke burgerschapsdoelen in het curriculum terugkomen. Voor de onderbouw is dit weergegeven in een tabel, op basis van de kerndoelen burgerschap die in 2024 door de SLO zijn geactualiseerd. Zie hiervoor bijlage I. Voor de bovenbouw hebben we ervoor gekozen om per leerlijn uit te werken hoe dit in de onderwijspraktijk is verwerkt. Onderstaande is uiteraard aan verandering onderhevig, maar geeft desalniettemin een beeld van welke burgerschapsdoelen in de verschillende vakken worden behandeld.

Wij hebben ervoor gekozen om niet nogmaals te inventariseren wat er binnen de secties gebeurt. In plaats daarvan is een Burgerschapswiki-Teams aangemaakt waarin alle vakken kunnen delen wat ze aan burgerschapsonderwijs doen en daarmee elkaar kunnen inspireren.

De SLO heeft de leerlijnen geherstructureerd en er zijn nieuwe conceptdoelen geformuleerd. Aangezien er overlap zit tussen de oude conceptdoelen en nieuwe conceptdoelen, zijn er inhoudelijk geen aanpassingen. In het schema in bijlage 2 staat de overlap aangegeven.

Leerlijn 1: Democratisch handelen

Onderwerpen die passen bij democratisch handelen, zijn onder meer: vrijheid & gelijkheid; macht & inspraak; democratische cultuur. Leerlingen leren over de basiswaarden vrijheid, gelijkheid en solidariteit als grondslag voor de democratische rechtstaat en de mogelijke spanningen daartussen. Daarnaast leren ze reflecteren op bedreigingen van de democratische rechtsstaat zoals polarisering en radicalisering, de kloof tussen arm en rijk, georganiseerde criminaliteit, enzovoort.

In de onderbouw komt deze leerlijn terug in vrijwel alle vakken. Bij sommige vakken is het de kern van de te leren stof (geschiedenis, global citizenship, klassieke talen), terwijl deze leerlijn bij andere vakken eerder in de werkvormen te herkennen is (beeldende vorming; wiskunde; Engels).

In de bovenbouw wordt bij het vak maatschappijleer veel aandacht besteed aan de leerlijn democratisch handelen. Leerlingen leren bij dit vak over de basiskennis van onze democratische rechtsstaat (politieke en maatschappelijke geletterdheid). De sectie maatschappijleer van het Ichthus Lyceum legt relatief veel nadruk op politiek en maatschappelijk oordeelsvermogen en op het vermogen tot politieke en maatschappelijke participatie (zie *burgerschapsdagen* verder in dit hoofdstuk).

Leerlijn 2: Maatschappelijk verantwoord handelen

De leerlijn maatschappelijk verantwoord handelen gaat onder meer over onderwerpen als duurzaamheid en solidariteit. Leerlingen reflecteren op hun ethische en sociale verantwoordelijkheden ten opzichte van de samenleving en het milieu. Centraal in deze leerlijn is het kritisch nadenken over en reflecteren op het effect van het eigen gedrag op de leefomgeving, dichtbij en veraf, en hier bewuste keuzes in maken.

In de onderbouw komt maatschappelijk verantwoord handelen onder andere bij aardrijkskunde, economie, biologie en global citizenship aan bod. Opvallend hierbij is dat deze leerlijn in sommige jaarlagen van de onderbouw zeer incidenteel in de lessen terugkomt, waardoor deze leerlijn nog niet echt verankerd in het curriculum lijkt te zijn.

In de bovenbouw komt maatschappelijk verantwoord handelen regelmatig terug in het lesprogramma. Zo zijn leerlingen bij informatica veel bezig met digitaal samenleven en leren de vwo-4 leerlingen bij wetenschapsoriëntatie over de gevaren van nepnieuws en het herkennen van betrouwbare bronnen. Ook volgen de leerlingen bij economie een module over maatschappelijk verantwoord ondernemen.

Leerlijn 3: Omgaan met verschillen

De leerlijn omgaan met verschillen omvat onderwerpen als identiteit en diversiteit. Leerlingen leren uit te drukken wat eigen idealen, overtuigingen en (voor)oordelen zijn. Ook leren ze te onderzoeken met welke groepen ze zich verbonden voelen en wat dat voor hen zelf betekent.

In de onderbouw komt omgaan met verschillen bij diverse schoolvakken naar voren. Zo zijn de leerlingen bij lichamelijke opvoeding in klas 1 t/m 3 en bij drama in de brugklas bezig met hun rol in de groep en hoe zij zich verhouden tot de ander. In de tweede klas besteedt biologie aandacht aan seksuele voorlichting, waarbij ook seksuele diversiteit een onderdeel van het curriculum is.

Bij maatschappijwetenschappen in de bovenbouw vormen kernconcepten zoals cultuur, identiteit en sociale cohesie onderdeel van het lesprogramma. Bij levensbeschouwing wordt gesproken over verschillen in levensstijlen en religies en hoe hiermee om te gaan. Ook de vakken CKV en kunst besteden aandacht aan identiteit en diversiteit en dan met name aan de vorm waarop leerlingen hier uitdrukking aan kunnen geven.

Leerlijn 4: Omgaan met conflicten

Bij de leerlijn omgaan met conflicten komen vraagstukken zoals ongelijkheid, discriminatie en in- en uitsluiting aan bod. Leerlingen verkennen op welke manieren zij kunnen opkomen voor hen zelf en voor anderen, hoe ze invloed kunnen uitoefenen en hoe ze kunnen bijdragen aan rechtvaardigheid en inclusie. In deze leerlijn leren leerlingen inzien dat mensen verschillende belangen, overwegingen en overtuigingen hebben en dat dit spanningen kan opleveren en ze leren na te denken over de rollen en middelen die overheid, middenveld en burgers (kunnen) hebben bij het bevorderen van solidariteit.

De leerlijn omgaan met conflicten vormt in de onderbouw bij geschiedenis onderdeel van de te leren lesstof. Zo wordt in de derde klas gesproken over Srebrenica en kijken de leerlingen naar waarom deze oorlog is ontstaan, welke motieven de verschillende groepen hadden en wat de rol van Nederland hierin is geweest. Bij het vak global citizenship gaan leerlingen in gesprek over actuele mondiale conflicten, waarbij ze, net als bij geschiedenis, reflecteren op motieven en beweegredenen van betrokken partijen. De leerlijn omgaan met conflicten komt bovendien naar voren in de werkvormen van lichamelijke opvoeding en drama.

Ook in de bovenbouw komt deze leerlijn terug bij verschillende vakken. Leerlingen die maatschappijwetenschappen hebben gekozen, leren over kernconcepten zoals conflict, sociale ongelijkheid en democratisering. Voor maatschappijleer maken alle bovenbouwleerlingen een praktische opdracht over de pluriforme samenleving, waarbij ze reflecteren op maatschappelijke conflicten zoals discriminatie, sociale uitsluiting en polarisatie.

2.2 Burgerschap buiten het curriculum

Themadagen

De inventarisatie naar burgerschap in het curriculum (schooljaar 2020-2021) toont dat alle leerlijnen burgerschap voor wat betreft kennisoverdracht voldoende in het curriculum verankerd zijn. Toch hebben we geconcludeerd dat we meer willen doen met het vermogen tot politieke en maatschappelijke participatie. Omdat we hiervoor binnen de dagelijkse lespraktijk veel obstakels zagen, hebben we de themadagen in het leven geroepen. Tijdens een themadag worden alle leerlingen uit de niet-examenklassen uitgeroosterd om actief met burgerschapsdoelen aan het werk te gaan. Elke themadag staat in het teken van een ander thema, er zijn 3 thema's, gezonde school, ICT & mediawijsheid en burgerschap. Hierbij staat centraal dat de samenleving de school in wordt gehaald of dat we met de leerlingen de samenleving in gaan. De themadagen bieden ons de ruimte om met handelingsdoelen omtrent burgerschap aan de slag te gaan.

GSA en Paarse Vrijdag

Het Ichthus Lyceum neemt deel aan de Gender and Sexuality Alliance (GSA). De GSA is een groep leerlingen die zich inzet voor de vrijheid op school om zichzelf te kunnen zijn, zonder zich toe hoeven schamen of verantwoorden. GSA's in Nederland krijgen steun van het COC, een organisatie die opkomt voor lesbiennes, homo's, bi's, trans- en interseksepersonen. Een van de initiatieven die wordt ondersteund door de GSA en het COC, is Paarse Vrijdag. Op Paarse Vrijdag dragen leerlingen, docenten en onderwijsondersteunend personeel paarse kleding om te laten zien dat iedereen zichzelf mag zijn. Voorafgaand aan Paarse vrijdag geven alle mentoren een les die in het teken staat van seksuele- en genderdiversiteit.

Leerlingenraad en klankbordgroep

Burgerschap heeft niet alleen betrekking op kennisoverdracht, maar gaat ook over het opleiden van actieve en betrokken democratische burgers die deze kennis in de praktijk weten te brengen. Middelen om dit te bereiken zijn de leerlingenraad en de klankbordgroep. Deze groepen stimuleren leerlingen om op actieve wijze betrokken raken bij het democratisch besluitvormingsproces op school. De leerlingenraad van het Ichthus Lyceum bestaat uit een aantal enthousiaste leerlingen die er plezier aan beleven om van alles en nog wat voor hun medeleerlingen te organiseren. Zo storten zij zich elk jaar vol overgave op het organiseren van een aantal spectaculaire schoolfeesten en het kerstbal. Naast de leerlingenraad heeft het Ichthus Lyceum een klankbordgroep van leerlingen die elke maand bij elkaar komen om mee te praten over beleid op school en het onderwijs. De leerlingen verzorgen samen met de schoolleiding de agenda voor de overleggen. Aanwezig zijn ook de MR-leerlingen van de school. Zij houden contact met hun achterban via de schoolkrant en e-mail. MR-leerlingen worden via een verkiezing gekozen en nemen deel aan MR-vergaderingen met de schoolleiding, docenten en ouders.

Scholierenverkiezingen

Uit onderzoek blijkt dat hoe actiever scholen bezig zijn met de politiek, hoe groter de politieke betrokkenheid van leerlingen.⁴ In verkiezingstijd neemt het Ichthus Lyceum dan ook deel aan de landelijke scholierenverkiezingen, waarbij alle bovenbouwleerlingen het stemrecht krijgen om op de politieke partij van hun keuze te stemmen. Het doel van deze schaduwverkiezingen is altijd om leerlingen het systeem van stemmen te leren kennen én ervaren. Inhoudelijk, maar ook procedureel, dus met stempas, legitimatie, stembiljet en afgesloten stemhokjes zodat iedereen geheim en anoniem kan stemmen. Opvallend genoeg zijn de scholierenverkiezingen vaak een goede graadmeter voor de echte uitslag een dag later. Bovendien is het leuk om te zien welke trend de politieke voorkeur van de Ichthus leerlingen laat zien.

Burgerschapsdagen

Voor het vak maatschappijleer in 4-vwo worden vier burgerschapsdagen georganiseerd. Tijdens deze burgerschapsdagen kunnen de leerlingen de theorieën die in de les worden besproken in het echt ervaren en ontwikkelen ze een bepaalde houding. Het Ichthus Lyceum legt niet op wat een 'goede' burger is, maar wil wel dat leerlingen een weloverwogen en kritische mening kunnen vormen. Zo bezoeken leerlingen verschillende wijken in Amsterdam en Den Haag, waar ze met buurtbewoners in gesprek gaan over veiligheid en stemgedrag. Om meer feeling met de politiek te krijgen, bezoeken leerlingen het gemeentehuis van IJmuiden, waarbij ze op basis van de meest recente verkiezingsuitslag samen een coalitie proberen te vormen. Aan het thema pluriforme samenleving is ook een burgerschapsdag gekoppeld. Voor deze opdracht kijken de leerlingen samen met iemand die ze niet kennen een documentaire over diversiteit en wisselen ze ervaringen uit.

⁴ Aichholzer, J., & Kritzinger, S. (2019). Voting at 16 in practice: A review of the Austrian case. In Springer eBooks (pp. 81–101). https://doi.org/10.1007/978-3-030-32541-1_5

Bij de burgerschapsdagen staat het versterken van politiek en maatschappelijk oordeelsvermogen en het vermogen tot participatie centraal. Burgerschapsdagen gaan daarnaast om empowering. We laten de leerlingen zien dat ze als jongere invloed kunnen hebben op hun omgeving, de samenleving en de politiek.

Hoofdstuk 3: kwaliteitszorg rondom burgerschap

Voor de ontwikkeling van de kwaliteit van burgerschapsonderwijs en voor de afstemming op wat leerlingen nodig hebben, is het belangrijk dat we inzicht hebben in wat leerlingen leren. Bovendien is deze kwaliteitszorg voor burgerschapsonderwijs een wettelijke eis. Door middel van kwaliteitszorg willen we inzicht krijgen in de kwaliteit van ons burgerschapsonderwijs, onderzoeken of we onze ambities realiseren en eventuele verbeteringen bewerkstelligen. Jaarlijks worden leerlingen en ouders bevestigd naar hun tevredenheid via de vragenlijsten van Kwaliteitsscholen. Burgerschap is hierbij ook een thema dat bevestigd wordt. De resultaten geven een algemeen beeld hoe burgerschap op het Ichthus Lyceum ervaren wordt in vergelijking met andere scholen.

In de bovenbouw zijn de burgerschapsdoelen verwerkt in de eindtermen van de verschillende schoolvakken. Evaluatie daarvan gebeurt dus bij die vakken zelf, waardoor er geen apart meetinstrument noodzakelijk is voor de bovenbouw. Voor wat betreft de onderbouw hebben we op dit moment nog te weinig inzicht in de burgerschapscompetenties van onze leerlingen. Dat is onwenselijk.

Burgerschap meten

Vanaf schooljaar 2026-2027 meten we daarom gericht en cyclisch de burgerschapscompetenties met behulp van de tool 'Burgerschap meten'. Burgerschap Meten is speciaal ontwikkeld om scholen een goed evaluatie-instrument en houvast te geven bij de uitvoering rondom de wet Burgerschap in het Voortgezet Onderwijs. Burgerschap Meten brengt de burgerschapscompetenties van de leerlingen op klas-, school- en bestuursniveau in kaart. Het wordt afgenomen in de leerjaren 1,2 en 3 op alle niveaus. Burgerschap Meten meet de burgerschapscompetenties van de leerlingen op drie aspecten: kennis, houding en vaardigheden. Deze worden op 4 centraal staande sociale taken die kinderen als burger moeten vervullen gescoord:

1. democratisch handelen;
2. maatschappelijk verantwoord handelen;
3. omgaan met conflicten;
4. omgaan met verschillen.

Deze tool gaat dus ook uit van de 4 competenties zoals die in het eerste concept geformuleerd zijn. Temeer een reden om deze structuur aan te houden. Zoals in de bijlage 2 te zien is, valt er niet een onderdeel weg door dit aan te houden, maar is de structuur anders.

Werkwijze

Docenten zetten een online vragenlijst uit in de klas. De resultaten worden via een dashboard inzichtelijk gemaakt. De inventarisatie wordt afgezet tegen een door de Universiteit van Amsterdam ontwikkelde benchmark. De af te lezen signalen leiden tot een duidelijke analyse. Dit vormt het uitgangspunt voor het ontwikkelen en monitoren van opbrengstgericht burgerschapsbeleid.

Basiswaarden en schoolklimaat

Naast de sociale taken wordt er ook gekeken naar basiswaarden en schoolklimaat.

Het onderdeel basiswaarden bestaat uit 8 schalen:

- vrijheid van meningsuiting
- gelijkwaardigheid
- begrip voor anderen
- verdraagzaamheid
- afwijzen van onverdraagzaamheid
- afwijzen van discriminatie
- autonomie
- verantwoordelijkheidsbesef.

Op basis van de hierboven beschreven tool, maar ook op basis van feedback vanuit de secties en de schoolleiding, zullen we beslissen over eventuele aanpassingen: het bijstellen van onze aanpak, aanscherpen van doelen of het overwegen van andere benodigdheden. Onze bevindingen vormen de leidraad voor de nieuw vast te stellen in de toekomstige herzieningen van ons burgerschapsplan.

Democratische oefenplaats	Samenleven in een democratische rechtsstaat	Vormgeven aan democratische en maatschappelijke betrokkenheid
Kerdoel 18 De school geeft vorm aan de democratische oefenplaats A Sociale en maatschappelijke competenties	Kerdoel 19 De leerling leert over samenleven in een democratische rechtsstaat A Basiswaarden van de democratische rechtsstaat B Diversiteit in de samenleving	Kerdoel 20 De leerling doet ervaringen op met democratische en maatschappelijke betrokkenheid A Democratische betrokkenheid B Maatschappelijke betrokkenheid

De kerndoelen burgerschap voor de onderbouw worden momenteel geactualiseerd en deze zullen naar verwachting in 2026 worden gepubliceerd. Voordat we ons committeren aan een nieuwe methode voor het meten van burgerschap, wachten we op de actualisatie van de kerndoelen burgerschap in de onderbouw.

Er is vanuit het SLO⁵ een herstructurering en herformulering geweest m.b.t. de burgerschapsdoelen (onderbouw). Er wordt nu gesproken over 3 domeinen die niet los van elkaar gezien kunnen worden. Inhoudelijk komt dit grotendeels overeen met de eerder geformuleerde competenties.

⁵ Bron: SLO, Kerndoelen voortgezet onderwijs, tweede druk, december 2025. Pag. 43–49. www.slo.nl

Hoofdstuk 4: professionalisering op het gebied burgerschap

4.1 Werkgroep burgerschap

Op het Ichthus Lyceum zijn twee burgerschapscoördinatoren. Zij zijn het aanspreekpunt voor burgerschap op het Ichthus Lyceum en vormen de werkgroep burgerschap. Samen met collega's organiseren zij de burgerschapsactiviteiten tijdens de themadagen. De werkgroep zorgt ervoor dat burgerschap met enige regelmaat wordt geagendeerd binnen school. Verder is de werkgroep verantwoordelijk voor het delen van informatie rondom dit thema, voor het formuleren van burgerschapsbeleid en voor het waarborgen van de kwaliteit van burgerschapsonderwijs.

4.2 Contact met externen

Het Ichthus Lyceum betreft ook externe partijen bij het burgerschapsbeleid op school. Zo worden mentoren in de onder- en bovenbouw door Brijder geschoold in het herkennen van problematisch middelengebruik. Daarnaast worden ouders tijdens informatieavonden door deze organisatie voorgelicht over middelengebruik. We vinden het binnen onze onderwijspraktijk van belang om te doen wat werkt volgens de wetenschap: afschrikking door een agent of ex-dakloze in de les werkt niet, maar het versterken van sociaal-emotionele vaardigheden werkt des te beter.⁶

Verder spelen externe partijen een grote rol in de organisatie van de themadagen burgerschap. Door professionals op het gebied van burgerschap de school in te halen, proberen we hun kennis en inzichten als een olievlek door de school te laten gaan.

⁶ Lammers, J., Alberti, I., Klooster, B., & Bouts, M. (2021, februari). *Richtlijnen verslavingspreventie binnen het onderwijs*. Trimbos Instituut.

Hoofdstuk 5: doelen 2026-2027

Doel 1 — Burgerschap Meten (Rovict)

Vóór 1 februari 2027 heeft 80% van de leerlingen in leerjaar 1, 2 en 3 de eerste meting afgerond met de tool 'Burgerschap Meten'. De resultaten zijn beschikbaar via het dashboard en besproken in de werkgroep burgerschap, zodat vóór 1 april 2027 een eerste analyse gereed is die als input dient voor het bijstellen van het burgerschapsplan.

Doel 2 — Burgerschapswiki

Vóór 1 februari 2027 heeft minimaal 80% van de vakgroepen in de onderbouw ten minste twee bijdragen geplaatst in de Teams burgerschapswiki, waarin per vak staat beschreven welke burgerschapsactiviteiten worden uitgevoerd en bij welk kerndoel deze aansluiten. De burgerschapscoördinatoren monitoren de voortgang halverwege het schooljaar (peildatum 1 december 2026).

Door middel van frequente updates in het WDL en het persoonlijk herinneren van de sectievoorzitters, zorgen we ervoor dat de wiki ook wordt gevuld. Aan het einde van schooljaar 2026-2027 evalueren we of het een nuttig middel is gebleken.

Doel 3 — Socratisch gesprek

Met ingang van schooljaar 2026-2027 is de socratische gespreksvoering structureel opgenomen als werkvorm in minimaal één themadag burgerschap per jaarlaag (klas 1 t/m 3). In schooljaar 2026-2027 hebben alle betrokken docenten/coördinatoren een introductietraining gevolgd in de methode.

Actiepunt 1 – resultaten van onderzoeken UvA

Vanuit de UvA zijn de afgelopen jaren twee onderzoeken uitgevoerd. Het eerste onderzoek had als thema polarisatie (2025), het tweede onderzoek betrof de mening van onze leerlingen over lhbtq+ en acceptatie (2026). De resultaten hiervan willen we samen met de resultaten van het burgerschap meten in schooljaar 2026-2027 meenemen in de gesprekken met de secties, en vertalen naar concrete doelstellingen in de volgende update van dit beleidsplan.

Actiepunt 2: Bijlage I Uitwerking kerndoelen onderbouw herstructureren naar KD 18-20 (eventuele aanpassingen verwerken als deze conceptkerndoelen definitief zijn). Verantwoordelijke: burgerschapscoördinatoren.

Bijlage I Uitwerking kerndoelen onderbouw

Overzicht domeinen en kerndoelen burgerschap (wettelijk vastgelegd)

Domein	Kerndoel onderbouw VO
A. Schoolcultuur	1. Schoolcultuur
B. Samenleving en democratie	2. Diversiteit
	3. Democratische waarden
	4. Maatschappelijke betrokkenheid
	5. Democratische betrokkenheid
C. Maatschappelijke vraagstukken	6. Maatschappelijke vraagstukken

A. Schoolcultuur

Kerndoel 1: Schoolcultuur “De school zorgt voor een democratische cultuur.	
Het gaat hierbij om: – zorgen voor een veilige schoolomgeving met aandacht voor diversiteit en inclusie; – aanbieden van activiteiten die de betekenis van democratische waarden laten zien; – stimuleren van kritische denkvaardigheden, morele en ethische oordeelsvorming en het offline en online respectvol communiceren daarover; – samen met leerlingen vormgeven van een democratische cultuur; – aandacht besteden aan actualiteit en maatschappelijke vraagstukken in samenhang met verschillende leergebieden.	
Hoe zit het in onze schoolcultuur?	
Leerlingparticipatie	– Leerlingenraad – GSA & paarse vrijdag – Leerling klankbordgroepen – Enquêtes over onderwijstevredenheid
Themadagen burgerschap	– Gastlessen en excursies over diversiteit en omgaan met verschillen – Gastlessen en excursies over omgaan met conflict
Ouderbetrokkenheid	– Oudercafé – Oudertevredenheidsonderzoek – Ouderklankbordbijeenkomsten

Alles met een * is op basis van een eerdere inventarisatie.

B. Samenleving en democratie

Kerdoel 2: Diversiteit

“De leerling handelt respectvol vanuit kennis over een diverse samenleving.”

Het gaat hierbij om:

- kennis over hoe de grondwet diversiteit in geloofs- en levensovertuiging, politieke voorkeur, afkomst, gender, seksuele oriëntatie en beperkingen beschermt;
- kennis over hoe de grondwet discriminatie en racisme afwijst;
- reflecteren op het eigen gedrag in situaties die discriminerend of stereotyperend zijn;
- verkennen van en reflecteren op de eigen offline en online identiteit in relatie tot anderen;
- in gedrag rekening houden met ervaringen en perspectieven van anderen.

Hoe zit het in onze schoolcultuur?

GSA	– De GSA organiseert elk jaar de paarse vrijdag, met als doel solidariteit te tonen met de lhbtq+-gemeenschap en inclusiviteit op school te bevorderen.
Themadagen burgerschap	– Gastlessen en excursies over diversiteit en omgaan met verschillen – Gastlessen en excursies over omgaan met conflict – Gastlessen door gemarginaliseerde groepen om leerlingen uit hun bubbel te halen. – Gastlessen over de waarde van een paspoort: welke rechten en plichten geeft dat en wat zijn de verschillen.
Themadagen digitale geletterdheid	– Gastlessen over offline identiteit in relatie tot anderen

Hoe zit het in ons curriculum?

Filosofie	– Leerlingen verkennen de vraag "Wat is identiteit?" en onderzoeken in hoeverre men zelf invloed heeft op aspecten als uiterlijk, seksuele oriëntatie en geloofsovertuiging. Daarbij reflecteren ze op de vraag of het logisch en redelijk is om zichzelf of anderen op deze kenmerken te beoordelen. (klas 3) – Leerlingen leren verschillende ethische denkwijzen kennen; op welke gronden maak je afwegingen over wat goed en fout is (persoonlijk en als samenleving), en wat zijn standaarden om te bepalen hoe je met elkaar omgaat? (bv. Kant en categorische imperatief, Gouden regel in religies, Utilisme, deugdenethiek en plichtenethiek) (klas 3)
Aardrijkskunde	– Bezoek Kuba moskee (klas 1) – Cultuur en cultuurvermenging (klas 1) – Hoofdstuk over arm en rijk (klas 1)
Geschiedenis	– Les over WOII en het beschermen van de rechten van minderheden (klas 3)
Biologie	– Les over seksuele diversiteit (klas 2)*

Levensbeschouwing	– Respect voor de ander als kernwaarde door het vak heen. Verschillen in cultuur, afkomst, geloofsovertuiging komt in vrijwel elk hoofdstuk terug (klas 1 t/m 3)
Lichamelijke opvoeding	– Omgaan met verschillen in sportniveaus en je leren aan te passen aan de ander (klas 1 t/m 3)
Economie	– Prijsvorming (wat is eerlijk?) (klas 3) – Bedrijfskolom: wie verdient het geld en ten koste van wat? (klas 3)
Engels	– Ontwikkeling van cultureel bewustzijn door kennis te maken met verschillende culturen binnen de Engelstalige wereld en deze vergelijken met hun eigen belevingswereld (klas 1 t/m 3)*
Global citizenship (optioneel)	– Uitwisseling Barcelona (klas 3)

Kerndoel 3: Democratische waarden

“De leerling geeft aan hoe diens handelen verbonden is met democratische waarden.”

Het gaat hierbij om:

- kennis over de ontwikkeling en de betekenis van de democratische waarden vrijheid, gelijkheid en solidariteit;
- kennis over het belang van de grondwet, kinder- en mensenrechten en internationale verdragen ter bescherming van vrijheid, gelijkheid en solidariteit;
- onderzoeken van de grenzen aan vrijheid, gelijkheid en solidariteit op individueel, collectief en planetair niveau;
- bevragen van morele en ethische perspectieven op rechtvaardigheid en verantwoordelijkheid;
- reflecteren op de effecten van het eigen handelen op de omgeving en het welzijn van anderen, nu en in de toekomst.

Hoe zit het in onze schoolcultuur?

Themadagen burgerschap

- Workshop ‘Mag ik aan tafel?’: in hoeverre telt ieders stem mee?
- Gastlessen en excursies over bewustwording van privileges.

Hoe zit het in ons curriculum?

Aardrijkskunde

- Praktische opdracht over conflicten: de oorzaken en gevolgen van het niet naleven van (klas 3)

Geschiedenis

- Staatsinrichting: Atheense democratie (klas 1)
- Democratisering, emancipatie, politieke -ismen, grondwet en partijen. (klas 2)

Economie

- Nadenken over de rollen en middelen van de overheid, bedrijfsleven in Nederland en Europa bij het bevorderen van solidariteit, ook in combinatie met sociale zekerheid (klas 3)

Filosofie	– Socrates en kritische reflectie: Leerlingen onderzoeken hoe kritisch bevragen helpt om tot persoonlijke normen en waarden te komen. Ze reflecteren op de vraag welke waarden voor hen belangrijk zijn, zoals respect, vrijheid, veiligheid, liefde en vriendschap. (klas 3) – Ethiek en morele verantwoordelijkheid: We behandelen fundamentele ethische vragen zoals "<i>Wat is rechtvaardigheid?</i>", "<i>Hoe behandel je anderen?</i>" en "<i>Welke behandeling mag je zelf verwachten?</i>". Hierbij worden verschillende ethische stromingen besproken. (klas 3) – Hannah Arendt en totalitaire systemen: Leerlingen onderzoeken wat totalitaire systemen kenmerkt, welke rol terreur speelt en waarom het van belang is om je uit te spreken in plaats van klakkeloos mee te lopen. (klas 3) Door deze filosofische invalshoeken leren leerlingen nadenken over de basisprincipes van democratische waarden en hun eigen rol daarin.
Levensbeschouwing	– In de lessen levensbeschouwing hoeven leerlingen het met niets en niemand eens te zijn. Leerlingen moeten andere ideeën wel kunnen uitleggen en er wordt hen geleerd hoe ze hun eigen mening kunnen uiten (klas 1 t/m 3)
Biologie	– Klassendiscussie en stellingenspel met maatschappelijke vraagstukken, zoals designer baby's, opereren bij foetussen, genetische modificatie, abortus etc. (klas 2)*
Economie	– Nadenken over de rollen en middelen van de overheid, bedrijfsleven in Nederland en Europa bij het bevorderen van solidariteit, ook in combinatie met het behandelen van sociale zekerheid komt dit aan bod (klas 3)*
Global citizenship practicing (optioneel)	– Amnesty mensenrechten (klas 2)

Kerdoel 4: Maatschappelijke betrokkenheid

"De leerling verkent verschillende mogelijkheden om bij te dragen aan de samenleving."

Het gaat hierbij om:

- kennis over taken, rollen, rechten en plichten van burgers in de samenleving;
- onderzoeken welke middelen kunnen worden ingezet om individueel en collectief bij te dragen aan maatschappelijke veranderingen;
- onderzoeken van de rol en betekenis van maatschappelijke initiatieven, bewegingen en organisaties;
- benoemen en waarderen van de eigen bijdrage aan de samenleving in dagelijkse situaties;
- afwegingen maken van de eigen mogelijkheden om maatschappelijke betrokkenheid vorm te geven.

Hoe zit het in onze schoolcultuur?

Themadagen burgerschap	– Movies that matter: films en bijbehorende gastlessen die maatschappelijk bewustzijn stimuleren. (klas 1 t/m 3)
------------------------	--

	– Gastlessen en excursies over leren luisteren, empathie en het gelijkheidsbeginsel.
Kerstviering	– Kerstactie geld inzamelen voor een goed doel zoals KiKa (klas 1 t/m 3)
Hoe zit het in ons curriculum?	
Aardrijkskunde	– Dag van de duurzaamheid (klas 3) – Praktische opdracht klimaat: werken met toekomstscenario's en meningsvorming rondom aanpassingen in eigen leven (klas 3) – Debat over klimaat: Wat moet Nederland? (klas 3) – Verkiezingsopdracht: hoe moet een duurzaam Nederland eruit zien? En hoe overtuig je mensen hiervan? (klas 2)
Filosofie	– Aan de hand van Socrates' denkbeelden reflecteren leerlingen op de vraag "<i>Wat is het doel van mijn leven?</i>" en "<i>Vanuit welke overtuiging wil ik leven?</i>". Ze onderzoeken hoe waarden als bijdragen aan het goede, streven naar verbetering en het vermijden van negatieve impact richting kunnen geven aan hun maatschappelijke betrokkenheid. (klas 3)
Economie	– Maatschappelijk verantwoord ondernemen (klas 3) – Arbeidsmarkt: kennis over vakbonden (klas 3) – Macht in/door het uitgeven van geld: waar koop je, bij welke bank zit je, etc. (klas 3)
Levensbeschouwing	– Presentaties over een ethische stelling (klas 1 t/m 3)
Natuur- en scheikunde	– Wetenschappelijke kennis toepassen om real-world problemen op te lossen. – Natuurkundige principes toepassen op casestudies zoals klimaatverandering en medische technologie.
Kunst en cultuur (optioneel)	– Leerlingen reflecteren op een maatschappelijk onderwerp dat hen raakt en zetten dit om in een artistieke uiting. (klas 2)* – Blues en hiphop module: onderdrukking, ongelijkheid in mensenrechten en het uiten van gevoel en politieke mening. (klas 2)*
O&O (optioneel)	– Opstellen van scenario's voor verbetering van de eigen omgeving.
Global citizenship (optioneel)	– Productieprocessen in de wereld, o.a. met documentaire Bloed, zweet en luxeproblemen (klas 2)

Kerdoel 5: Democratische betrokkenheid

“De leerling verkent hoe die democratisch handelen binnen de democratische rechtsstaat kan vormgeven.”

Het gaat hierbij om:

- uitleggen hoe in een democratische rechtsstaat macht en invloed over parlement, regering en onafhankelijke rechtsspraak zijn verdeeld;
- vergelijken en beoordelen van verschillende vormen van inspraak en besluitvorming in de samenleving;
- communiceren op een respectvolle wijze;
- leren omgaan met de wensen en de stem van de minderheid in besluitvormingsprocessen;
- reflecteren op proces en uitkomsten van inspraak en besluitvorming in de schoolomgeving.

Hoe zit het in onze schoolcultuur?

Themadagen
burgerschap

- Gastlessen en excursies over het laten horen van je stem en deelnemen aan democratische processen. (klas 1 t/m 3)
- Socratische gespreksvoering (klas 1 t/m 3)
- Gastlessen en excursies over leren luisteren en empathie. (klas 1 t/m 3)

Hoe zit het in ons curriculum?

Aardrijkskunde

- Minderheden komen naar voren in het hoofdstuk bevolking en cultuur (klas 1).

Filosofie

- **Hannah Arendt en totalitarisme:** Hoewel filosofie niet direct ingaat op de werking van de democratische rechtsstaat, biedt het vak wel reflectie op de waarde van democratie. Leerlingen onderzoeken bv bij Hannah Arendt hoe totalitaire systemen ontstaan en wat de gevaren zijn van het ontbreken van vrijheid van meningsuiting en . Ze reflecteren op het belang van actieve betrokkenheid in een democratische samenleving en de verantwoordelijkheid van burgers om misstanden te voorkomen. (klas 3)

Economie

- Kloof tussen arm en rijk en de rol van de overheid daarin (klas 3)*
- Markt en macht: invloed van ondernemers, consumenten en overheid (klas 3)
- Macht binnen organisaties (klas 3)

Levensbeschouwing

- Standpuntbepaling bij praktische opdrachten (klas 1)

Algemene
vaardigheden

- Omgangsvormen op sociale media met de klas als geheel opstellen (klas 1)
- Frisse start: omgangsregels in besluitvorming maken en norm vaststellen (klas 1)

Geschiedenis

- Staatsinrichting: Atheense democratie (klas 1)
- Democratisering, emancipatie, politieke -ismen, grondwet en partijen (klas 2)

Biologie

- Discussie over hoeveel de overheid zich mag mengen in onze levensstijl ten behoeve van een duurzamere samenleving (klas 2)*

Natuur- en scheikunde	– Groepsprojecten en presentaties over wetenschappelijke onderwerpen stimuleren samenwerking en communicatie (klas 2 en 3).
Global citizenshipring (optioneel)	– VN simulatie en conflicten (klas 3)*

C. Maatschappelijke vraagstukken

Kerdoel 6: Maatschappelijke vraagstukken “De leerling weegt af welke mogelijkheden die heeft om ten aanzien van maatschappelijke vraagstukken te handelen.”	
Het gaat hierbij om: – kennis over hoe de grondwet diversiteit in geloofs- en levensovertuiging, politieke voorkeur, afkomst, gender, seksuele oriëntatie en beperkingen beschermt; – kennis over hoe de grondwet discriminatie en racisme afwijst; – reflecteren op het eigen gedrag in situaties die discriminerend of stereotyperend zijn; – verkennen van en reflecteren op de eigen offline en online identiteit in relatie tot anderen; – in gedrag rekening houden met ervaringen en perspectieven van anderen.	
Hoe zit het in onze schoolcultuur?	
Themadagen burgerschap	– Gastlessen en excursies over diversiteit en omgaan met verschillen. (klas 1 t/m 3) – Movies that matter: films en bijbehorende gastlessen die maatschappelijk bewustzijn stimuleren. (klas 1 t/m 3) – Gastlessen en excursies over (on)bewuste vooroordelen. (klas 1 t/m 3)
Hoe zit het in ons curriculum?	
Algemene vaardigheden	– De leerling weet wat nepnieuws is, wat het doel van nepnieuws is en kan (vormen van) nepnieuws herkennen (klas 1)
Filosofie	– Leerlingen onderzoeken verschillende ethische benaderingen en beoordelingsstandaarden om te bepalen wat goed en wenselijk maatschappelijk gedrag is. Ze reflecteren op de vraag hoe morele principes kunnen helpen bij het maken van keuzes rondom maatschappelijke vraagstukken. (klas 3) – Hannah Arendt en maatschappelijke verantwoordelijkheid: Leerlingen bestuderen Arendts idee dat ieder individu de plicht heeft om zich uit te spreken bij misstanden. Ze onderzoeken hoe kritisch denken en morele moed een rol spelen in het tegengaan van onrecht en het bijdragen aan een rechtvaardigere samenleving. (klas 3)
Economie	– Kloof tussen arm en rijk en de rol van de overheid daarin (klas 3)*
Aardrijkskunde	– Dag van de duurzaamheid (klas 3)

	– Praktische opdracht klimaat: werken met toekomstscenario's en meningsvorming rondom aanpassingen in eigen leven (klas 3) – Debat over klimaat: Wat moet Nederland? (klas 3) – Verkiezingsopdracht: hoe moet een duurzaam Nederland eruit zien? En hoe overtuig je mensen hiervan? (klas 2)
Levensbeschouwing	– Mensbeelden, rolmodellen, nature/nurture (klas 2)
Geschiedenis	– Sociale stratificatie (klas 1 t/m 3) – Slavernij en abolitionisme (klas 2)
Biologie	– Klassendiscussie en stellingenspel met maatschappelijke vraagstukken, zoals designer baby's, opereren bij foetussen, genetische modificatie, abortus etc. (klas 2)*
Natuur- en scheikunde	– De impact van technologie en wetenschap op het milieu en de maatschappij (klas 2 en 3). – Ethische kwesties zoals de gevolgen van energiegebruik en afvalbeheer (klas 2 en 3). – Reflecteren op de maatschappelijke gevolgen van wetenschappelijke ontdekkingen op het gebied van verkeersveiligheid, milieu, klimaat, energie, etc. (klas 2 en 3).
Kunst en cultuur (optioneel)	– Onderzoeken en vormgeven van kunstuitingen over maatschappelijke misstanden.
O&O (optioneel)	– Een praktisch uitvoerbare oplossing bedenken voor een maatschappelijk vraagstuk dat binnen de eigen regio speelt en deze oplossing aanbieden aan de gemeente Velsen of aan het bedrijfsleven zoals Tata Steel.

Bijlage 2 Vergelijkingsschema: Conceptkerndoelen Burgerschap VO — 2024 vs. dec. 2025

Onderbouw voortgezet (speciaal) onderwijs · Bron: SLO conceptkerndoelen burgerschap 2024 en SLO kerndoelen vo 2e druk december 2025

Conceptkerndoelen burgerschap VO 2024 (KD 1–6)		Conceptkerndoelen burgerschap VO dec. 2025 (KD 18–20 A/B)	Wat veranderde
Domein A — Democratische oefenplaats / Schoolcultuur			
KD 1 · Domein A Schoolcultuur De school zorgt voor een democratische cultuur	≈	KD 18A · Domein A Sociale & maatsch. competenties Democratische oefenplaats	Kerninhoud vrijwel gelijk. Naam domein wordt „democratische oefenplaats“. Accent verschuift van schoolcultuur naar het stimuleren van brede competenties (sociaal én maatschappelijk).
Domein B — Samenleven in een democratische rechtsstaat			
KD 2 · Domein B Diversiteit Grondwet, discriminatie, identiteit	=	KD 19B · Domein B Diversiteit Samenleven in een democratische rechtsstaat	Vrijwel identiek. Zelfde aspecten (godsdienst, gender, afkomst, seksuele oriëntatie etc.). Lichte taalkundige verfijning: „herkennen en benoemen van processen“ explicieter geformuleerd.
KD 3 · Domein B Democratische waarden Vrijheid, gelijkheid, solidariteit	↑	KD 19A · Domein B Basiswaarden dem. rechtsstaat Samenleven in een democratische rechtsstaat	Uitgebreid. Internationale verdragen nu expliciet benoemd. „Redeneren over spanningsveld tussen basiswaarden“ (bijv. vrijheid ↔ gelijkwaardigheid) toegevoegd. Sterkere nadruk op ethische oordeelsvorming en dialoog.
KD 4 · Domein B Maatsch. betrokkenheid Rollen, rechten en plichten burgers	→	KD 20B · Domein C Maatsch. betrokkenheid Vormgeven aan democratische en maatsch. betrokkenheid	Herplaatst van domein B naar domein C. Inhoud vergelijkbaar. Nieuw: duurzaamheidsvraagstukken expliciet toegevoegd; bijdragen aan welzijn van anderen sterker geformuleerd.
KD 5 · Domein B Democratische betrokkenheid Inspraak, besluitvorming, meerderheid/minderheid	↑	KD 20A · Domein C Democratische betrokkenheid Vormgeven aan democratische en maatsch. betrokkenheid	Uitgebreid & herplaatst naar domein C. Nieuw: machtscheiding en onafhankelijke rechtspraak expliciet toegevoegd. Sterkere nadruk op ervaringen met compromis en meerderheidsbesluitvorming.
Domein C (oud) — Maatschappelijke vraagstukken — verdwenen als apart domein			
KD 6 · Domein C Maatsch. vraagstukken Planetaire vraagstukken, perspectieven, handelen	↘	(geen apart kerndoel) Kern geïntegreerd in KD 20B	Verdwenen als zelfstandig kerndoel. De kern — actuele, maatschappelijke en planetaire vraagstukken onderzoeken en reflecteren op eigen handelen — is opgenomen in KD 20B (duurzaamheidsvraagstukken verkennen).

Legenda

= Vrijwel identiek

≈ Vergelijkbaar

↑ Uitgebreid /
verdiept

→ Herplaatst naar
ander domein

↘ Verdwenen als
apart kerndoel

Structurele wijzigingen: Aantal kerndoelen 6 → 3 (met sub-doelen A/B) · Nummering KD 1–6 → KD 18–20 (deel van bredere VO-set) · Domein C oud (maatsch. vraagstukken) verdwijnt; nieuw domein C = democratische + maatsch. betrokkenheid samen · Werkwoorden: verkennen/benoemen → inzicht tonen/reflecteren